

JUSTYNA MIECZNIKOWSKA-JERZAK
WARSZAWA
ORCID: 0000-0003-0971-6884

Ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu i transformacja energetyczna w programach partii politycznych w Austrii w latach 2013-2019

Pojawienie się pod koniec lat 70. XX w. partii ekologicznych – zielonych, a wraz z nimi nowych kwestii w politycznej agendzie skłoniło do poszukiwań istotnych cech ideowych tych ugrupowań. Z uwagi na trudności z zastosowaniem dotychczasowych, tradycyjnych podziałów społeczno-politycznych, zaproponowano nowy wymiar klasyfikacji partii, przeciwstawiając materializm – wartościom postmaterialnym (Steiner 1993: 94). Z czasem coraz mocniej widoczna była polityzacja konfliktu pomiędzy zwolennikami neoliberalnego produktywizmu i maksymalizacji produkcji a ekologami zachęcającymi do rezygnacji z pogoni za dobrami materialnymi na rzecz lepszej jakości życia, harmonii ludzi i natury. W opozycji do materializmu wyodrębnił się radykalny obóz antywzrostowy, silnie identyfikowany z zegizmem (ang. *zero growth* – zerowy przyrost) – ideą zakładającą konieczność ograniczenia wzrostu gospodarczego i konsumpcji celem ochrony ekosystemu. Stopniowo kwestie ochrony środowiska pojawiły się w debatach politycznych jako jeden z tematów, który różnicuje ugrupowania i jest obecny w rywalizacji partyjnej (Fink, Hubo, Töller 2022: 437–446).

Nick Carter zwrócił uwagę na to, że partie reagując elastycznie na zachodzące zmiany w istniejących liniach podziału, tworzą oferty dostosowane do potrzeb konkretnych grup wyborców, motywowane utrzymaniem poparcia elektoratu (Carter 2013: 76). Perspektywa wyborczych korzyści decyduje o absorpcji nowych linii konfliktu w ideologiach partyjnych. Zainteresowanie elektoratu sprawami ekologii prowadzi do „zazieleniania” programów partii (ang. *greening mainstream*). N. Carter wskazał trzy możliwe strategie działania, które

przyjmuje *mainstream* w odpowiedzi na obecność partii zielonych na scenie politycznej. Pierwszą z nich jest lekceważenie kwestii środowiskowych, objawiające się bagatelizowaniem tematu i oporem wobec prób umiejscowienia go na arenie partyjnej rywalizacji; drugą możliwą reakcją jest akomodacja, polegająca na włączeniu bardziej ekologicznej retoryki do programu, co oznacza stopniowe zbliżenie się do partii zielonych, trzecia strategia nazwana kontradiktoryjną charakteryzuje się otwartym sprzeciwem wobec polityki ochrony środowiska. Wybór ostatniej opcji naraża partię głównego nurtu na porażkę z uwagi na rosnące znaczenie, jakie elektorat przypisuje polityce klimatycznej i ochronie środowiska. Ugrupowania kierując się pragmatyzmem i niejako ustępując przed „zielonym populizmem” przyjmują ekologiczną retorykę, włączając do swojego programu umiarkowaną politykę ochrony środowiska. Partie podejmują próbę integracji postulatów klimatyczno-energetycznych ze swoimi założeniami programowymi, tak aby na trwale pozyskać nowych i utrzymać stałych wyborców zainteresowanych ochroną środowiska.

Austriackie społeczeństwo jest świadome konieczności podejmowanych różnorodnych działań dla przeciwdziałania zmianom klimatycznym. Wyniki badania przeprowadzanego co cztery lata przez Austriacki Urząd Statystyczny dowodzą, iż wzrasta znaczenie ochrony środowiska (*Environment Microcensus* 2020). W badaniu zrealizowanym w 2019 r. Austriacy uznali zmiany klimatyczne i efekt cieplarniany za najpilniejszy problem środowiskowy (30%) (*Umweltbedingungen* 2020: 8-9). Dla 57% badanych stan środowiska naturalnego był ważnym czynnikiem wpływającym na jakość ich życia. Ponad 56% Austriaków przyznało, że stały wzrost gospodarczy nie jest bezwzględnym warunkiem dobrego życia, odmiennego zdania było 42%, aż o 14 pkt proc. mniej niż w 2011 r. (*Ibidem* 2020: 47). Zdecydowana większość respondentów (łącznie 76%) stwierdziła, że robiąc zakupy zwraca uwagę na produkty przyjazne środowisku (*Ibidem* 2020: 100). Austriacy zadeklarowali gotowość do podejmowania wyborów świadomych ekologicznie w obszarach konsumpcji, mobilności, segregacji odpadów i wakacji.

Również wyniki badań opinii publicznej przeprowadzone w latach 2020-2021 na zlecenie Ministerstwa Ochrony Klimatu (*Klimabewusstsein in Österreich*) wskazują, że 77% zapytanych Austriaków odczuwa negatywne skutki zmian klimatycznych, które są spowodowane przez człowieka. Świadomość zagrożeń wynikających z kryzysu klimatycznego idzie w parze z deklaracją 82% respondentów co do gotowości zmiany własnych przyzwyczajeń. Aż 84% Austriaków domaga się, aby system gospodarczy stał się bardziej zrównoważony, przyjazny dla środowiska i odporny na kryzysy, ponadto 81% ankietowanych uważa, że przejście na energię odnawialną to szansa dla Austrii, oznaczająca

nowe miejsca pracy i rozwój. Badanie opinii publicznej dowiodło, że aż 86% respondentów chce, aby politycy stworzyli warunki ramowe do działań przyjaznych dla klimatu.

Wyniki przytoczonych badań opinii publicznej w Austrii zachęcają do refleksji, czy powszechna akceptacja społeczna w Austrii dla działań prośrodowiskowych sprawia, że stanowiska głównych ugrupowań nie różnią się w ocenie i promocji działań związanych z polityką klimatyczną i transformacją energetyczną? Czy występuje polaryzacja austriackiej sceny politycznej i wyraźny podział na partie domagające się radykalnych i szybkich rozwiązań na rzecz środowiska oraz obrońców wzrostu gospodarczego, którzy popierają umiarkowane i stopniowe reformy?

Wprowadzenie metodologiczne

Przyjętym celem badawczym jest identyfikacja stanowisk pięciu głównych ugrupowań politycznych: Austriackiej Partii Ludowej (niem. *Österreichische Volkspartei ÖVP*), Socjaldemokratycznej Partii Austrii (niem. *Sozialdemokratische Partei Österreichs, SPÖ*), Partii Zielonych – Zielonej Alternatywy (niem. *Die Grünen – Die Grüne Alternative, GRÜNE*), Wolnościowej Partii Austrii (niem. *Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ*) oraz Nowej Austrii i Liberalnego Forum (niem. *Das Neue Österreich und Liberales Forum, NEOS*) wobec ochrony środowiska, transformacji energetycznej oraz łagodzenia zmian klimatycznych.

Celem artykułu jest odpowiedź na następujące pytania badawcze: 1) Czy tematyka polityki klimatycznej i ochrony środowiska (w tym transformacji energetycznej) była obecna i w jakim wymiarze w programach wyborczych do Rady Narodowej z lat 2013, 2017 i 2019?; 2) Jakie występują podobieństwa oraz różnice między austriackimi partiami w poglądach na temat ochrony środowiska, kryzysu klimatycznego oraz transformacji energetycznej?; 3) Czy kwestie środowiskowe i klimatyczne polaryzują austriacką scenę, dzieląc partie polityczne na proekologiczne oraz obrońców wzrostu gospodarczego? 4) Czy w Austrii istnieje ponadpartyjny konsensus wokół kluczowych działań związanych z polityką klimatyczną i transformacją energetyczną?

Przyjęta hipoteza badawcza zakłada, że polityka środowiskowa jest tematem, wokół którego coraz mocniej pozycjonują się ugrupowania polityczne w Austrii. Sukcesywnie wzrasta ilość miejsca przeznaczanego w manifestach wyborczych na przedstawienie stanowiska partii wobec ochrony środowiska i zmian klimatycznych, dowodząc znaczenia tego obszaru w politycznej rywa-

lizacji. Wszystkie relewantne partie, zabiegając o elektorat, przyjęły strategię akomodacyjną. O ile jednak socjaldemokraci i liberałowie przejmują progresywne poglądy zielonych, o tyle chadecja i skrajna prawica, chroniąc wzrost gospodarczy i konkurencyjność sprzeciwiają się radykalnym postulatom prośrodowiskowym. Coraz wyraźniej zarysowują się różnice między partiami dotyczące zakresu i tempa reform, służących osiągnięciu neutralności klimatycznej, dekarbonizacji oraz redukcji emisji CO².

W artykule przeprowadzono analizę ilościową łącznie piętnastu manifestów wyborczych do Rady Narodowej z lat 2013, 2017 i 2019, które zostały opracowane przez ÖVP, SPÖ, FPÖ, GRÜNE oraz NEOS. Ramy analizy ograniczono do lat 2013-2019, mając na uwadze, że w tym czasie odbyły się trzy elekcje do Rady Narodowej oraz stworzono trzy różne koalicje federalne: SPÖ-ÖVP, ÖVP-FPÖ oraz ÖVP-GRÜNE¹.

Rozważania otwiera 2013 r., w którym Komisja Europejska wydała zieloną księgę, tworzącą ramy dla polityki klimatyczno-energetycznej UE. W dokumencie wskazano cele, które powinny osiągać państwa członkowskie: redukcję emisji gazów cieplarnianych o ok. 80-95% do 2050 r., zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w narodowym miksie energetycznym o ok. 30% do 2030 r.; poprawę efektywności energetycznej oraz zwiększenie nakładów finansowych na modernizację systemu energetycznego (Komisja Europejska 2013: 3). Analizę zamyka natomiast 2019 r., w którym przyjęto w UE Europejski Zielony Ład jako główną strategię modernizacyjną, wyznaczającą priorytet przejścia Unii na gospodarkę o obiegu zamkniętym oraz osiągnięcie zrównoważonego rozwoju i neutralności klimatycznej do 2050 r. (Komisja Europejska 2019). Ten cel determinował wprowadzanie kompleksowych zmian we wszystkich sektorach życia społecznego, gospodarki i środowiska w państwach członkowskich.

Programy wyborcze, nazwane manifestami czy też platformami wyborczymi, są szczególnym rodzajem dokumentów, opracowywanym i przyjmowanym cyklicznie przez partie (*Współczesne partie* 2003: 75). Manifesty wyborcze, zawierające hasła i koncepcje zorientowane na pozyskanie jak największej liczby wyborców, najlepiej odzwierciedlają bieżącą debatę polityczną. Programy, tworzone na potrzeby kampanii wyborczej, stanowią ponadto istotną informację dla ewentualnych koalicjantów o priorytetach partii i działaniach, które zostaną podjęte po wygranych wyborach (Volkens 2002).

¹ Artykuł powstał przed wyborami do Rady Narodowej w 2024 r., stąd analiza nie obejmuje manifestów przygotowanych przez partie przed tą elekcją parlamentarną.

Pomocna w ocenie zmian zachodzących w programach jest ponadto teoria istotności (*salience*), która zakłada, że partie budują swój publiczny apel wokół tych spraw, w których mają poparcie większości wyborców, a celowo zaniebują te tematy, które mogłyby przyczynić się do utraty poparcia. Zgodnie z tą teorią, partie konkurują między sobą poprzez selektywne podkreślanie niektórych kwestii (obszarów, w których się specjalizują) niż poprzez bezpośrednią konfrontację podejmowaną np. w manifestach wyborczych. Obecność w programach pewnych treści może być zatem interpretowana jako znaczenie przypisywania przez partie poszczególnym tematom. Warto jednak też pamiętać, że część badaczy zwraca uwagę na fakt, że partie układając platformy wyborcze unikają problemów drażliwych i kontrowersyjnych, a często niezależnie od rzeczywistych orientacji politycznych, celowo upodabniają programy do siebie, przejmując hasła lewicowe lub prawicowe (*Współczesne partie* 2003: 77).

W pracy skorzystano z instrumentarium, które zostało opracowane przez Międzynarodowy Zespół Badawczy *Manifesto Research Group* (MRG)². Powstały w 1979 r. zespół badawczy, opierając się na teorii ważności, analizuje program wyborcze w 55 krajach. Zgodnie z przyjętą metodologią każde *quasi*-zdanie (czyli zdanie pojedyncze lub zdanie składowe zdania złożonego) jest klasyfikowane (kodowane) do jednej z 56 kategorii. Kategorie pogrupowane w 7 zbiorów tematycznych są skonstruowane wedle przeciwstawień ideologicznych w każdej sprawie. W ten sposób obliczona zostaje liczba zakodowanych zdań oraz określona procentowa ilość miejsca, jakie ugrupowanie przeznaczają na daną kwestię, z zastrzeżeniem, że każde zdanie jest przyporządkowane do tylko jednej kategorii. To podejście metodologiczne zakłada, że istotność danej kwestii może być mierzona liczbą wzmianek na jej temat w manifestie, która tym samym informuje o tym, na ile dany temat traktowany jest poważnie przez partię. W badaniu uwzględniono następujące referencje: kod 416 (ang. *Anti-Growth Economy*) i kod 416.2 (ang. *Sustainability: Positive*), które oznaczają niechętny stosunek do wzrostu gospodarczego i odrzucenie systemu opartego na mnożeniu i akumulacji kapitału na rzecz zahamowania produkcji i konsumpcji, celem ochrony zmniejszających się zasobów naturalnych oraz kod 501 (ang. *Environmental Protection*), który definiuje pozytywną postawę wobec ochrony środowiska, ochrony terenów wiejskich i lasów oraz zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych.

² Obecnie prace zespołu *Manifesto Research Group* z lat 1979–1989 oraz *Comparative Manifestos Project* z lat 1989–2013 kontynuuje *MARPOR* (ang. *Manifesto Research on Political Representation*). Zbiór danych jest aktualizowany dwa razy w roku. Zob. <https://manifestoproject.wzb.eu/information/documents/information>

W analizowanych łącznie piętnastu manifestach wyborczych sprawdzono częstotliwość pojawiania się następujących słów: *Umwelt* (środowisko), *Energie* (energia), *Klima* (klimat), *Ökologie* (ekologia), *Nachhaltigkeit* (zrównoważony rozwój). Badano występowanie zarówno ww. rzeczowników prostych, jak i złożonych (typowych dla języka niemieckiego) oraz odrzeczownikowych przymiotników³. W tym celu zbadano obszerność analizowanych manifestów, przyjmując jako jednostkę miary jeden wyraz. Sprawdzono obecność wyrazów kluczowych w każdym z tekstów, sumując wyniki dla danego dokumentu. Następnie obliczono częstotliwość ich występowania w programach poprzez iloraz obszerności dokumentu i liczby zsumowanych określeń⁴. Założono, że zarówno wyższa częstotliwość występowania określeń w programach, jak i zwiększające się miejsce w dokumentach przeznaczone na referencje oznaczone kodami 416 i 416.2 oraz 501 może być interpretowane jako wzrost znaczenia tematyki ochrony środowiska, zmian klimatycznych i transformacji energetycznej dla danej partii.

W artykule przeprowadzona została także ilościowa analiza zawartości manifestów wyborczych pięciu głównych partii austriackich, ograniczona z uwagi na obszerny materiał badawczy do programów opracowanych na potrzeby kampanii wyborczej do Rady Narodowej z 2019 r. Podjęta analiza jakościowa manifestów wyborczych pozwoliła na ocenę promowanych przez partie koncepcji ochrony środowiska i klimatu, pod kątem spójności oraz kompleksowości zaproponowanych rozwiązań⁵. Oceniono, na ile w programach zostały jasno

³ Złożenie składa się z wyrazu podstawowego, który zawsze stoi na końcu oraz z wyrazu lub wyrazów określających, które bliżej wyjaśniają wyraz podstawowy lub służą jako przymiotniki. Przykłady rzeczowników złożonych (z kluczowym słowem jako wyrazem określającym wyraz podstawowy) i odrzeczownikowych przymiotników: 1) **Umwelt:** *Umweltschutz* (ochrona środowiska), *Umweltveränderung* (zmiany środowiska), *umweltfreundlich* (przyjazny dla środowiska), *umweltbewusst* (świadomy środowiska); *Umweltverantwortung* (odpowiedzialność względem środowiska); 2) **Energie:** *Energieversorgung* (zaopatrzenie w energię), *Energiebilanz* (bilans energetyczny), *Energiebedarf* (zapotrzebowanie w energię), *Energieverbrauch* (zużycie energii), *energieabhängig* (zależny energetycznie); *Energieträger* (nośnik energii), *Energiewende* (transformacja energetyczna); 3) **Klima:** *Klimakrise* (kryzys klimatyczny), *Klimahisterie* (histeria wokół spraw klimatu), *Klimawandel* (zmiany klimatu), *klimaschonend* (oszczędzający klimat), *Klimaschutz* (ochrona klimatu); 4) **Ökologie:** *Ökologiesierung* (ekologizacja), *ökologisch* (ekologiczny). 5) **Nachhaltigkeit** *Nachhaltigkeitspolitik* (polityka zrównoważonego rozwoju), *Nachhaltigkeitsstrategie* (strategia zrównoważonego rozwoju), *Nachhaltigkeitskriterien* (kryteria zrównoważonego rozwoju).

⁴ Ten sposób analizy ilościowej programów wyborczych zastosował Przemysław Maj (Maj 2022: 210-220).

⁵ Manifesty zostały samodzielnie przetłumaczone przez autorkę artykułu.

sformułowane cele czy precyzyjnie definiowano zadania, wskazując np. ścieżki redukcji gazów cieplarnianych.

W tej części zastosowano zaproponowaną przez Piotra Swachę (Swacha 2023: 214) klasyfikację postulatów partii politycznych w polityce klimatycznej: 1) mitygacyjne, które bezpośrednio wpłyną na ochronę klimatu; 2) adaptacyjne, które ograniczają zagrożenia wynikające ze skutków zmiany klimatu; 3) działania otwarcie (celowo) wymierzone w mitygację zmian klimatycznych, a zatem negujące wpływ człowieka na zmiany klimatu oraz sens podejmowanych działań; a także 4) działania pobocznie wymierzone w mitygację zmian klimatycznych, które choć nie zawierają argumentacji antyklimatecznej, to nie uwzględniają faktu działania określonego czynnika na zmianę klimatu.

W artykule posłużono się metodą komparatystyczną porównując ze sobą stanowiska analizowanych partii politycznych wobec takich kwestii jak: neutralność klimatyczna, redukcja CO², promocja odnawialnych źródeł energii, zielone podatki, inwestycje w nowe technologie, gotowość przeprowadzenia reform w transporcie i rolnictwie służących realizacji wyznaczonych celów dekarbonizacji.

Ilościowa analiza manifestów wyborczych z lat 2013-2019

Partie kierują się odmiennymi strategiami, przygotowując programy wyborcze, które zawierają kluczowe postulaty i obietnice względem wyborców. Część ugrupowań opracowuje szczegółowe dokumenty, które liczą kilkadziesiąt stron i przypominają obszerne książki, niejednokrotnie opatrzone spisem treści i indeksem pojęć. Natomiast inne partie przedstawiają lakoniczne i schematyczne manifesty, które mieszczą się na zaledwie kilku stronach dokumentu. Analizowane manifesty wyborcze pięciu partii austriackich znacząco różnią się od siebie obszernością, sposobem prezentacji treści (obecność zdjęć oraz wykresów), a także zakresem tematycznym i szczegółowością proponowanych rozwiązań.

Przyjęcie ilości wyrazów za obiektywny wyznacznik obszerności programów pozwala stwierdzić, że w 2013 r. najdłuższy dokument przygotowali Zieloni (łącznie 40 983 wyrazy). O ponad połowę mniejszy był program chadeków z ÖVP (18 906), następnie manifest partii NEOS (17 479), kolejny był dokument socjaldemokratów z SPÖ (15 064), zaś najbardziej zwięzły manifest złożony jedynie z 1431 wyrazów opracowali politycy FPÖ. W 2017 r. dysproporcja między partiami co do objętości programów była największa wśród analizowanych elekcji. Chadecy, jak i socjaldemokraci przygotowali

w 2017 r. najobszerniejsze programy wyborcze (odpowiednio 57 063 oraz 56 519 wyrazów), które w wersji do wydruku liczyły ponad 200-250 stron. Manifest Zielonych z 2017 r. był o ponad połowę krótszy od tego, jaki partia przygotowała 4 lata wcześniej (18 263 wyrazy). Wolnościowcy opracowali program liczący 7919 wyrazów, a zatem pięciokrotnie więcej niż manifest z 2013 r. Najbardziej lakoniczny był program liberałów z *NEOS* liczący jedynie 2087 wyrazów. Przed wyborami do Rady Narodowej w 2019 r. Zieloni przygotowali najdłuższy manifest (40 913 wyrazów), program *SPÖ* był drugi w kolejności (34 925), potem byli *NEOS* (19 899), następnie *ÖVP* (13 848) a najbardziej zdawkowy był manifest *FPÖ*, który mieścił się na 14 stronach i zawierał jedynie 2930 wyrazów.

Tabela 1 informuje, jak często w programach wyborczych pięciu austriackich partii politycznych pojawiały się słowa kluczowe takie jak: środowisko (niem. *Umwelt*), klimat (niem. *Klima*), energia (niem. *Energie*), ekologia (niem. *Ökologie*), zrównoważony rozwój (niem. *Nachhaltigkeit*) oraz rzeczowniki złożone i przymiotniki odrzeczownikowe, które tworzą wyrażenia posiadające w temacie jedno z kluczowych słów.

Poszukiwane pojęcia występowały zawsze najliczniej w programach wyborczych Zielonych. Już w manifestcie tej partii z 2013 r. suma łącznych zastosowanych słów kluczowych wynosiła 332, aby w 2019 r. wzrosnąć aż do 575. W 2013 r. *NEOS* było drugim w kolejności ugrupowaniem, które najczęściej odnosiło się do ochrony środowiska, transformacji energetycznej i zmian klimatycznych. W 2017 i 2019 r. na drugim miejscu po Zielonych znaleźli się socjaldemokraci. Najmniej z poszukiwanych słów kluczowych było obecnych w programach *FPÖ*: w 2013 r. partia całkowicie pominęła w manifestcie tematykę ochrony środowiska, klimatu, energii i ekologii, w 2017 r. pojawiło się łącznie jedynie 14 słów kluczowych, a w 2019 r. niewiele więcej (19). Partia *NEOS* w 2017 r. nie umieściła w swoim programie żadnych odniesień do środowiska, klimatu i energii, ale już w 2019 r. ponownie włączyła do swojego manifestu tematykę ochrony środowiska, chociaż suma użytych słów kluczowych była dużo mniejsza niż w pierwszym opracowanym przez ugrupowanie programie wyborczym z 2013 r. i wyniosła 99. W 2019 r. zauważalny był wzrost występowania kluczowych wyrazów związanych z ochroną środowiska i klimatem w prawie wszystkich manifestach. Wyjątek stanowił program *ÖVP*, gdzie w porównaniu z latami 2013 i 2017 znacząco zredukowano użycie słów („środowisko”, „energia”, „klimat”, „ekologia” oraz „zróżnicowany rozwój”).

Tabela 1
Obecność słów kluczowych w manifestach wyborczych z lat 2013-2019

Program wyborczy	Liczba wyrazów	Słowa kluczowe				ekologia Ökologie-	zrównoważony rozwój Nachhaltigkeit	Suma słów kluczowych	Częstotliwość występowania słów kluczowych
		środowisko Umwelt-	energia Energie-	klimat Klima-					
ÖVP									
2013	18906	13	65	13	8	4	103	183	
2017	57063	18	60	14	9	1	102	559	
2019	13848	12	3	14	7	1	39	355	
SPÖ									
2013	15064	11	17	1	1	2	32	471	
2017	56519	19	65	12	8	1	105	538	
2019	34925	20	19	88	14	1	142	246	
FPÖ									
2013	1431	0	0	0	0	0	0	-	
2017	7919	7	6	0	0	1	14	567	
2019	2930	6	4	8	1	-	19	154	
GRÜNE									
2013	40983	113	121	54	39	5	332	123	
2017	18263	44	46	72	43	3	208	88	
2019	40913	102	114	251	88	20	575	71	
NEOS									
2013	17479	48	72	6	9	10	145	120	
2017	2087	0	0	0	0	0	0	-	
2019	19899	26	24	32	12	5	99	201	

Źródło: opracowanie własne

Obliczając częstotliwość występowania słów kluczowych w dokumentach poprzez iloraz liczby wyrazów (obszerność programów) i zsumowanych słów kluczowych, można zauważyć, że w dokumencie Partii Zielonych z 2013 r. występują najczęściej odniesienia do polityki ochrony środowiska, klimatycznej i energetycznej (pojawiają się jeden raz na 123 słów). Zaskoczeniem jest fakt, że niemalże równie często słowa kluczowe pojawiają się w manifestie liberałów (*NEOS*) z 2013 r. (raz na 120 wyrazów), nieco rzadziej w programie *ÖVP* (raz na 183 słów), a bardzo rzadko w manifestie socjaldemokratów (raz na 471 wyrazów). Analiza programów wyborczych z 2017 r. prowadzi do innych wniosków. Ponownie w dokumentach Zielonych pojawiają się najliczniej i najczęściej słowa „środowisko”, „energia”, „klimat”, „ekologia”, „zrównoważony rozwój”, występują raz na 88 wyrazów. Natomiast inne formacje polityczne mocno redukowały w swoich programach zapisy dotyczące ochrony środowiska. *NEOS* w 2017 r. całkowicie pominęły tematykę zielonej transformacji i polityki klimatycznej, a pozostałe partie wypowiadają się w tych sprawach zdawkowo. Częstotliwość pojawiania się kluczowych słów w programie *SPÖ* z 2017 r. wynosiła raz na 538 wyrazów, podobnie jest u chadeków (raz na 559 wyrazów) oraz w manifestie *FPÖ* (raz na 567 wyrazów). Przygotowane dwa lata później dokumenty na przyspieszone wybory do Rady Narodowej w większym stopniu informują o poglądach partii politycznych wobec zmian klimatycznych, polityki ochrony środowiska i energetycznej. Na pierwszym miejscu w rankingu jest ponownie manifest Zielonych, w którym poszukiwane określenia pojawiają się najczęściej (raz na 71 wyrazów). Stosunkowo często tematyka transformacji klimatyczno-energetycznej pojawia się w programie *FPÖ* (raz na 154 wyrazy). Co tym bardziej zaskakujące, gdy porówna się ten wynik do poprzednich dokumentów opracowywanych przez wolnościowców, jak i do manifestów innych ugrupowań z 2019 r., w tym *NEOS* (częstotliwość raz na 201 wyrazów) i *SPÖ* (raz na 246). Najrzadziej poszukiwane słowa kluczowe pojawiały się w programie chadecji (raz na 355 wyrazy) ale i tak dostrzec można wzrost częstotliwości w porównaniu z dokumentem z 2017 r.

Można zaobserwować, że w 2013 r. we wszystkich manifestach wyborczych (z wyjątkiem *FPÖ*, które pominęło temat) najczęściej pojawia się słowo „energia”, następnie „środowisko”, na trzecim miejscu „klimat” lub „zrównoważony rozwój”. W 2017 r. w manifestach *ÖVP* i *SPÖ* zdecydowanie najliczniej pojawiało się słowo *Energie*. Natomiast w manifestie *Grüne* dominuje termin klimat (niem. *Klima*). Jedynie w programie *FPÖ* z 2017 r. na pierwszym miejscu pojawiło się słowo/wyrażenia związane z „środowiskiem”, natomiast całkowicie nieobecne były jakiegokolwiek odniesienia do klimatu. W manifestach z 2019 r. w manifestach wszystkich partii politycznych (także *FPÖ*) najczęściej pojawiał się wyraz

„klimat” (w programie Zielonych zastosowany rekordowo 251 razy). Drugim najliczniej umieszczanym słowem w analizowanych dokumentach z 2019 r. było „środowisko” (z wyjątkiem manifestu Zielonych, w którym była to „energia”). Najrzadziej ze wszystkich analizowanych terminów pojawia się „zrównoważony rozwój”. Programy wyborcze Zielonych przygotowywane w latach 2013-2019 charakteryzuje największa liczba zastosowanych słów kluczowych, jak i największa częstotliwość ich występowania. Żadne inne ugrupowanie na austriackiej scenie politycznej nie posiada tak rozbudowanej wieloaspektowej koncepcji środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatycznym, jak partia Zielonych.

Do równie ciekawych wniosków dotyczących ekologizacji manifestów wyborczych prowadzi analiza ilościowa z wykorzystaniem instrumentarium MRG, która uwzględniła w badanych dokumentach obecność referencji oznaczonych kodem 416/ 416.2, jak i 501. Tabela 2 zawiera zestawienie udziału zakodowanych zdań w programach wyborczych pięciu partii w latach 2013-2017. Zauważyć można, że referencje 416/416.2 pojawiały się w 2013 r. zdecydowanie rzadziej niż kod 501. Wyjątkiem był program partii NEOS, gdzie udział referencji 416/416.2 był wyższy, niż tych sklasyfikowanych jako bezpośrednio odnoszące się do ochrony środowiska (kod 501). W 2017 r. znacząco wzrósł w porównaniu z manifestem z poprzedniej elekcji udział miejsca przeznaczonego na referencje w prawie wszystkich analizowanych dokumentach (z wyjątkiem manifestu ÖVP, gdzie zmalał o prawie 2,5 pkt proc oraz programu NEOS, gdzie tematyka została zupełnie pominięta). W manifestach z 2019 r. nastąpił zdecydowany wzrost miejsca przeznaczanego na kwestie ochrony środowiska i zielonej transformacji w porównaniu z dokumentami z 2017 r. W przypadku manifestu Partii Zielonych zdania sklasyfikowane kodem 416/416.2 i 501 zajęły niemalże 28% programu.

Nie jest zaskoczeniem, że spośród pięciu analizowanych ugrupowań politycznych zdecydowanie najwięcej miejsca w swoich programach wyborczych na kwestie ochrony środowiska i walki ze zmianami klimatycznymi (kod 501), przeznaczają austriaccy Zieloni.

Tabela 2

Udział referencji oznaczonych kodem 416/416.2 i 501 w programach wyborczych austriackich partii z lat 2013-2019 (dane w proc.)

2013	GRÜNE	SPÖ	NEOS	ÖVP	FPÖ
Kod 416/ 416.2	4,5	0,27	8,9	3,1	0
Kod 501	9,2	1,6	6,2	3,4	0
Razem kod 416 i kod 501	13,7	1,87	15,1	6,5	0

2017	GRÜNE	SPÖ	NEOS	ÖVP	FPÖ
Kod 416/416,2	8,2	2,9	0	2,1	1,3
Kod 501	12,6	1,7	0	2	5,9
Razem kod 416 i kod 501	20,8	4,6	0	4,1	7,2
2019	GRÜNE	SPÖ	NEOS	ÖVP	FPÖ
Kod 416	15,9	5,5	6,1	1,8	2,7
Kod 501	11,8	4,5	3	2,9	10,8
Razem kod 416 i kod 501	27,7	10	9,1	4,7	13,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych *Manifestoproject*

Na przestrzeni lat widoczna jest wyraźna zmiana w manifestach Wolnościowej Partii Austrii, która jeszcze w 2013 r. całkowicie lekceważyła temat, podczas gdy w dokumentach przygotowywanych na kolejne dwie elekcje parlamentarne znacząco wzrósł procentowy udział miejsca przeznaczanego na tematykę ochrony środowiska (kod 501): z 5,9% w 2017 r. do aż 10,8% w programie z 2019 r. W manifeste wyborczym Socjaldemokratycznej Partii Austrii z 2019 r. ponad dwuipółkrotnie zwiększyła się w porównaniu z dokumentami z lat 2013 i 2017 ilość bezwzględnie miejsca przeznaczanego na tematykę ochrony środowiska. To zdecydowanie mniej niż Zieloni, a nawet wolnościowcy, ale więcej niż liberałowie. Najbardziej lakoniczni w kwestiach walki z kryzysem klimatycznym i działań na rzecz ochrony środowiska pozostają chadecy (ÖVP). Jeszcze w manifeste z 2013 r. tematyka, klasyfikowana referencją kodu 501, zajmowała 3,4% objętości, cztery lata później już jedynie 2%, a w 2019 r. jej udział minimalnie wzrósł do 2,9%, co dowodzi, że dla chadeczek nie jest to kluczowy punkt programu wyborczego. Zdania oznaczone kodem 416/416.2 identyfikowane z antywzrostowym ekologizmem, informują o poparciu partii politycznych dla ograniczeń gospodarczych, które mają uchronić przed nadmierną eksploatacją zasobów naturalnych oraz dla promocji zrównoważonego rozwoju we wszystkich gałęziach gospodarki. Od 2017 r. dostrzec można sukcesywny wzrost obecności zdań sklasyfikowanych kodem 416/416.2 w programach Zielonych, Socjaldemokratycznej Partii Austrii oraz partii NEOS.

Jakościowa analiza manifestów wyborczych partii austriackich z 2019 r.

W tej części artykułu podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytania, jakie podobieństwa i różnice były widoczne między austriackimi partiami w poglądach na temat ochrony środowiska, kryzysu klimatycznego oraz

transformacji energetycznej podczas kampanii wyborczej do Rady Narodowej w 2019 r.

W porównaniu z wcześniejszymi elekcjami parlamentarnymi, w 2019 r. wszystkie objęte analizą partie austriackie w mniejszym lub większym stopniu odniosły się w swoich manifestach wyborczych do zmian klimatycznych, transformacji energetycznej oraz ochrony środowiska. Zdaniem austriackiej organizacji pozarządowej *Global 2000* ochrona środowiska po raz pierwszy stała się głównym tematem kampanii wyborczej w Austrii (*Klimawahl 2019 2000*: 63).

Think thank *Global 2000* przeanalizował stanowiska partyjne na temat zielonej transformacji zawarte w programach wyborczych z 2019 r. pod kątem ich zgodności z Porozumieniem Paryskim, a także ocenił spójność proponowanych działań w różnych obszarach gospodarki względem wyznaczonych celów klimatycznych (*Klimawahl 2019 2000*: 6). W wyniku przeprowadzonej analizy organizacja najwięcej punktów przyznała Zielonym (24 pkt), następnie SPÖ (17 pkt), NEOS (16 pkt), ÖVP (9 pkt), a najmniej FPÖ (jedynie 4 pkt). *Global 2000* wskazując Zielonych jako lidera rankingu, docenił kompleksowość propozycji przedstawionych przez ugrupowanie.

Zieloni zapowiedzieli w manifestie z 2019 r. (*Wen würde unsere Zukunft wählen 2019*) gotowość do osiągnięcia przez Austrię neutralności klimatycznej już w 2040 r., zwiększenie efektywności energetycznej o 30% do 2030 r. oraz redukcję emisji gazów cieplarnianych o 60% do 2030 r. w stosunku do roku bazowego 2005 (*Ibidem 2019*: 9). Równocześnie partia poparła wyodrębnienie w budżecie Austrii znaczących środków na realizację celów klimatycznych, które m.in. pochodziłyby z podatków od emisji CO² (*Ibidem 2019*: 8). Zieloni zadeklarowali wycofanie się z przedsięwzięć szkodliwych dla środowiska i klimatu (w tym m.in. z kontrowersyjnej rozbudowy lotniska w Wiedniu). Opowiadając się za gospodarką o obiegu zamkniętym, zaapelowali o efektywne wykorzystanie zasobów w przemyśle. W programie wyborczym Zielonych z 2019 r. znalazła się propozycja zwiększenia finansowania elektromobilności i elektryfikacji kolei, jak i rozbudowy ścieżek rowerowych (*Ibidem 2019*: 11-13). Sztandarową propozycją partii było wprowadzenie sieciowego rocznego biletu na całą komunikację w Austrii – tzw. biletu klimatycznego 1-2-3, który umożliwiłby tanie podróżowanie koleją oraz komunikacją miejską (w cenie 3 euro dziennie po całej Austrii lub za 2 euro dziennie na terenie trzech krajów związkowych lub za 1 euro na terenie jednego kraju związkowego).

Zieloni jako cel swojej polityki rolno-żywnościowej wskazywali bezpieczną, regionalną i ekologiczną żywność, wolną od inżynierii genetycznej oraz masowego stosowania substancji chemicznych, antybiotyków i pestycydów. Deklarowali zaangażowanie na rzecz rolnictwa różnorodnego, najlepiej eko-

logicznego, które zapewni rolnikom wysoki dochód, pozostając w harmonii z naturą. Zieloni podkreślali, że chcą, aby w sektorze rolnym obowiązywały wysokie standardy ekologiczne i dotyczące praw zwierząt. Zdaniem Zielonych jedynie rolnictwo ekologiczne ma przyszłość, ponieważ chroni żyzne gleby, czystą wodę pitną i bioróżnorodność oraz zabezpiecza dochody rolników wyższymi cenami produktów (*Ibidem* 2019: 21).

Partia domaga się nadania największego znaczenia ochronie bioróżnorodności. Austria powinna być według Zielonych bardziej zaangażowana w realizację swoich zobowiązań międzynarodowych, promować zrównoważone użytkowanie gruntów, ograniczać stosowanie pestycydów i nadmiaru nawozów w rolnictwie (*Ibidem* 2016: 16). Partia apelowała o lepsze egzekwowanie prawa ochrony środowiska, w tym podejmowanie działań prawnych przeciwko tym, którzy je łamią. Zieloni wskazywali na konieczność zagwarantowania prawa obywateli do informacji o stanie środowiska naturalnego (*Ibidem* 2019: 18).

Socjaldemokratyczna Partia Austrii w manifestie wyborczym z 2019 r. (*Menschlichkeit steigt* 2019) zaapelowała o solidarność narodową i jedność wszystkich partii politycznych w obliczu kryzysu klimatycznego „Potrzebujemy, aby wszystkie partie stanęły ramię w ramię. Tylko jeśli wszyscy będziemy współpracować ponad podziałami partyjnymi, mamy szansę prawdziwej zmiany” (*Ibidem* 2019: 11). Socjaldemokraci zaproponowali powołanie ogólnonarodowego konwentu klimatycznego, w którym uczestniczyłyby nie tylko partie reprezentowane w parlamencie, ale także kraje związkowe i gminy, przedstawiciele pracowników i pracodawców, organizacje ekologiczne i zajmujące się dobrostanem zwierząt, eksperci i przedstawiciele środowisk akademickich, instytucje badawcze, przedsiębiorstwa i, oczywiście, organizacje pozarządowe i ruchy społeczne jak np. „Fridays for Future”. SPÖ postulowała ustanowienie funduszu ochrony klimatu, finansującego działania ustalone przez konwent klimatyczny (takie jak przejście na energie odnawialne). Także na arenie unijnej partia popierała utworzenie „Zielonego Funduszu Klimatycznego”, który Austria będzie współfinansować w wymiarze 100 milionów euro (*Ibidem* 2019:16).

SPÖ zapowiedziała w manifestie powstanie łącznie 20 tys. nowych, „zielonych” miejsc pracy. Partia zwróciła uwagę, iż prawie 45% emisji CO² w Austrii pochodzi z przemysłu ciężkiego oraz od producentów energii elektrycznej i to pomimo faktu zintegrowania z unijnym systemem handlu uprawnieniami do emisji. To zdaniem socjaldemokratów dowodzi, że system jest mało skuteczny. Z tego względu SPÖ popiera wprowadzenie w UE nowego podatku ekologicznego od CO², wierząc, że to zapewni środki finansowe na inwestycje prośrodowiskowe (*Ibidem* 2018: 16). Socjaldemokraci chcą skonsolidowanych działań

Unii Europejskiej, takich jak większe inwestycje w infrastrukturę, realizacja wiążących celów klimatycznych oraz rezygnacja ze stosowania mikroplastiku oraz glikofosatu i innych pestycydów w rolnictwie (*Ibidem* 2019: 159).

Popierając ekologiczny transport i rozwój kolei, partia opowiadała się za dodatkiem dojazdowym z premią klimatyczną dla tych osób, które zrezygnują z samochodu na rzecz transportu publicznego (*Ibidem* 2019: 104). Socjaldemokraci postulowali jednak, aby wysokość dodatku za dojazdy do pracy była kształtowana niezależnie od wysokości dochodów. SPÖ poparła pomysł wprowadzenia biletu klimatycznego 1-2-3 (finansowanego z funduszu ochrony klimatu). Socjaldemokraci postulowali szybką elektryfikację kolei i całkowitą rezygnację z lokomotyw spalinowych (*Ibidem* 2019: 15). SPÖ zapowiedziała, że 100 mln euro z budżetu państwa zostanie przeznaczone na rowery elektryczne oraz e-taksówki, które ułatwią mieszkańcom małych miejscowości dojazd na dworce kolejowe i będą oferowane bezpłatnie dla właścicieli biletu klimatycznego 1-2-3. Popierając przechodzenie na samochody elektryczne, socjaldemokraci wskazali 2030 r. jako termin, od którego w użyciu pozostaną jedynie pojazdy wolne od emisji (pełne wycofanie pojazdów z silnikiem diesla) (*Ibidem* 2019: 104).

Socjaldemokratyczna Partia Austrii, opowiada się za tym, aby 50% gruntów rolnych Austrii zostało przeznaczone pod uprawę ekologiczną, dostrzegając przy tym potrzebę unikania środków chemicznych, w tym nawożenia azotem mineralnym, a także oszczędnego korzystania z zasobów naturalnych i utrzymania różnorodności biologicznej (*Ibidem* 2019: 19). Dbając o dobrostan zwierząt SPÖ sprzeciwia się masowemu transportowi zwierząt hodowlanych (*Ibidem* 2019: 17). Partia proponuje, aby konsumenci w ramach akcji promocyjnych i edukacyjnych byli szeroko informowani o zaletach kupowania regionalnej, wysokiej jakości, zdrowej żywności, natomiast rolnicy byli wspierani przy przechodzeniu na zrównoważone zarządzanie.

Opowiadając się za 4-dniowym tygodniem pracy, socjaldemokraci argumentowali, że krótsze tygodnie pracy są nie tylko korzystne z uwagi na równowagę między życiem zawodowym a prywatnym, ale oznaczają także korzyści dla klimatu, za sprawą mniejszej o 20% emisji gazów cieplarnianych (mniej dojazdów do pracy, mniejsze zastosowanie klimatyzacji). SPÖ zadeklarowała gotowość osiągnięcia przez Austrię neutralności klimatycznej już w 2040 r. oraz redukcji emisji gazów cieplarnianych o 60% do 2030 r., w tym celu zapowiadając, że kwestie klimatyczne powinny być uwzględnione we wszystkich politykach. Wdrażanie prośrodowiskowych innowacji oraz nowych technologii prowadzi, zdaniem austriackich socjaldemokratów, do powstania nowych miejsc pracy w gospodarce (*Ibidem* 2019: 103).

Mimo zarysowania w manifestie wyborczym ambitnych celów redukcyjnych socjaldemokracji nie wskazali dodatkowych źródeł finansowych do wdrażania kosztowych inwestycji w Austrii. SPÖ odrzuciła ponadto perspektywę zmian w krajowym systemie podatkowym oznaczających wprowadzenie podatku od CO², choć poparła opłaty na szczeblu europejskim.

Partia NEOS w manifestie z 2019 r. (*Pläne von A bis Z 2019*) poparła ambitne cele klimatyczne wiążąc je z konkretnymi działaniami. Liberałowie wyrazili nadzieję, że Austria stanie się światowym liderem i wzorem do naśladowania dla innych w sferze ochrony środowiska (*Ibidem 2019: 28*). Ugrupowanie zapowiedziało gotowość osiągnięcia przez Austrię neutralności klimatycznej już w 2040 r. Liberałowie zadeklarowali redukcję emisji gazów cieplarnianych o 60% do 2040 r. przy równoczesnym wzroście efektywności energetycznej o 15% oraz udziale OZE w miksie energetycznym na poziomie 70% (*Ibidem 2019: 29*). Partia NEOS opowiedziała się za wyodrębnieniem budżetu na cele klimatyczne oraz za wprowadzeniem podatku od emisji CO² przy równoczesnej likwidacji innych opłat klimatycznych. Popierając gospodarkę o obiegu zamkniętym NEOS postulowali inwestycje w badania nad dekarbonizacją i dostrzegali rolę prywatnych przedsiębiorców w promowaniu prośrodowiskowych technologii.

Liberałowie poparli odejście od ogrzewania budynków za pomocą pieców olejowych do 2030 r., a w dalszej perspektywie do 2040 r. zrezygnowanie także z pieców gazowych. Celem zwiększenia tempa renowacji i zmniejszenia zużycia energii NEOS zaproponowali system zachęt i ulg podatkowych, które zredukują koszty energii dla osób ubogich. Zapowiedzieli konieczność kontroli budynków użyteczności publicznej pod kątem wydajności systemów grzewczych, termoizolacji oraz inwestycji w systemy fotowoltaiczne (*Ibidem 2019: 29*). Partia w swoim programie wyborczym podkreślała, że Austria odegra pionierską rolę w rozwoju rozwiązań w zakresie zrównoważonej mobilności, rozbudowując transport publiczny oraz infrastrukturę rowerową i pieszą (*Ibidem 2019: 30*).

NEOS domagali się, aby w rolnictwie ograniczyć pestycydy, promując zrównoważoną, przyjazną środowisku ochronę przed szkodnikami. Za priorytet partia uznała ochronę bioróżnorodności. Domagała się gruntownej reformy Wspólnej Polityki Rolnej, która z jednej strony doprowadzi do przesunięcia środków z dopłat do gruntów na rzecz zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich i mniejszych gospodarstw rolnych, a z drugiej strony ściśle powiąże dotacje z wymogami środowiskowymi. Oprócz zreformowania polityki finansowania, NEOS postulowali ochronę klimatu poprzez cyfryzację i wdrażanie zaawansowanych technologii dla obszarów wiejskich (*Ibidem 2019: 31-32*).

Austriacka Partia Ludowa w swoim programie wyborczym z 2019 r. (*Unser Weg für Österreich 2019*) poparła cele zawarte w Porozumieniu Paryskim, wy-

znacząc 2045 r. jako realny termin osiągnięcia przez Austrię neutralności klimatycznej oraz zapowiedziała, że do 2030 r. o 36% zostanie zredukowana emisja gazów cieplarnianych (*Ibidem* 2019: 36). ÖVP apelowała, aby co roku przeprowadzano ewaluację planu klimatycznego, a raz na cztery lata jego modernizację. Chadece proponowali szybkie podjęcie działań na poziomie europejskim i międzynarodowym w sferach ochrony środowiska i klimatu, ponieważ inicjatywa tylko jednego państwa (np. Austrii) uderzy w jego pozycję gospodarczą i konkurencyjność w świecie.

Flagową koncepcją ÖVP z 2019 r. była inwestycja w technologię wodorową. Partia zapowiedziała przeznaczenie istotnych funduszy (500 mln euro w ciągu najbliższej dekady) na badania szerokiego zastosowania wodoru jako nieemisyjnego źródła energii, przekonując iż inwestycja oznacza utworzenie około 30 tys. nowych miejsc pracy (*Ibidem* 2019: 36). Według planów partii chadeckiej, Austria ma stać się do 2030 r. światowym liderem w dziedzinie wodoru. ÖVP zapowiadała ponadto wsparcie dla elektromobilności oraz powstanie do 2025 r. sieci stacji doładowania wodoru, który zdaniem chadeków stanowi skuteczny sposób odejścia od kopalnianych źródeł energii w przemyśle. Chadece zapowiedzieli, że do 2030 r. udział OZE w krajowym miksie energetycznym wyniesie około 45-50%. Odrzucili perspektywę wprowadzenia podatku od CO² argumentując, że uderzy on w najslabiej zarabiających.

W manifeście wyborczym z 2019 r. wolnościowcy zaapelowali o skuteczną ochronę środowiska „bez histerii klimatycznej”, argumentując że walka o ochronę środowiska nie jest zmonopolizowana przez samozwańczych ekologów (*Mit Sicherheit für Österreich* 2019: 9). Dostrzegając globalne zagrożenia wynikające z kryzysu klimatycznego, partia zanegowała traktowanie zmian klimatycznych jako podstawy przyznania azylu w UE (*Ibidem* 2019: 6). FPÖ przyznaje jednak, że zmiany klimatyczne są faktem niezaprzeczalnym, dlatego popiera perspektywę neutralności klimatycznej do 2050 r., redukcję gazów cieplarnianych o 36% do 2030 r. oraz zwiększenie efektywności energetycznej o 15% do 2030 r. Z drugiej jednak strony wolnościowcy wątpią, czy ambitne cele klimatyczne przyjęte w UE cokolwiek zmienią bez zaangażowania Chin i USA (*Ibidem* 2019: 9). Partia sprzeciwia się unijnemu granicznemu podatkowi klimatycznemu podkreślając, że jego wprowadzenie spowoduje wzrost kosztów w każdej dziedzinie gospodarki, co uderzy w zwykłych obywateli. Co więcej, partia wyraziła w manifeście obawę o atrakcyjność gospodarczą Austrii, sugerując, że radykalne przepisy prawne mogą zniechęcić zagranicznych inwestorów. Wolnościowcy odrzucają energię jądrową i domagają się większej eksploatacji rodzimych źródeł energii, aby Austria pozostała energetycznie niezależna (*Ibidem* 2019: 1).

Tabela 3

Stanowiska partii politycznych wobec wybranych kwestii środowiskowych (na podstawie manifestów opracowanych przed wyborami do Rady Narodowej z 2019 r.)

Tematy	GRÜNE	SPÖ	NEOS	ÖVP	FPÖ
Neutralność klimatyczna – realizacja + podejmowane działania	Poparcie (cel do 2040 r.) spadek emisji CO ₂ o 60% do 2030 r. Budżet na cele klimatyczne, coroczny monitoring	Poparcie (cel do 2040 r.) spadek emisji CO ₂ o 60% do 2030 r. Brak działań dot. monitoring, ścieżek redukcji	Poparcie (cel do 2040 r.), spadek emisji CO ₂ o 60% do 2030 r. Stać kontrola przepisów i ustaw pod kątem prawa klimatycznego, likwidacja subwencji państwowych niezgodnych z celami klimatycznymi	Poparcie (cel do 2045 r.), spadek emisji CO ₂ o 36% do 2030 r. Przegląd coroczny planu działania na rzecz klimatu (nowelizacja co 4 lata), większa kontrola, przegląd prawa	Poparcie (cel do 2050 r.) spadek emisji CO ₂ o 36% do 2030 r. Za utworzeniem Krajowej Rady ds. Klimatu i Energii – doradcy rządu federalnego w ocenie środków i przepisów Brak monitoring, ścieżek redukcji
Odnawialne źródła energii (OZE)	Udział OZE do 60% do 2030 r., prąd w 100% z OZE Redukcja zużycia energii o 30% do 2030 r.	Prąd w 100% z OZE do 2030 r. Redukcja zużycia energii o 50% do 2030 r.	Udział OZE do 70% do 2030 r., prąd w 100% z OZE Redukcja zużycia energii o 15% do 2030 r.	Udział OZE 2030 r. do 45-50%, prąd w 100% z OZE Nie określono celów w zakresie redukcji zużycia energii	Udział OZE do 50% do 2030 r., prąd w 100% z OZE Redukcja zużycia energii o 15% do 2030 r.
Efektywność energetyczna	Redukcja zużycia energii o 30% do 2030 r.	Redukcja zużycia energii o 50% do 2030 r.	Redukcja zużycia energii o 15% do 2030 r.	Redukcja zużycia energii o 15% do 2030 r.	Redukcja zużycia energii o 15% do 2030 r.
Innowacje a ochrona środowiska	Strategie dekarbonizacyjne opracowane przez publiczne przedsiębiorstwa, efektywne wykorzystanie zasobów w przemyśle, gospodarka o obiegu zamkniętym. Wycofanie mikroplastiku. Ograniczenie opakowań jednorazowych na rzecz wielokrotnego użytku	Zielony fundusz (100 mln euro) przeznaczony na innowacje. (wsparcie firm w badaniach związanych z klimatem)	Gospodarka o obiegu zamkniętym, inwestycje w OZE i w badania i nowe technologie – udział prywatnych przedsiębiorstw w innowacyjnych projektach infrastruktury	Investycje w technologie i badania nad wykorzystaniem zielonego wodoru (500 mln euro, 30 tys. nowych miejsc pracy)	Brak propozycji

Rolnictwo	Znakowanie żywności pod kątem wpływu na klimat, wsparcie dla diety bez produktów pochodzenia zwierzęcego, ekspansja rolnictwa ekologicznego	Za większą ekologicznością rolnictwa (do 50%)	Za większą ekologicznością rolnictwa, dotacje dla rolnictwa powiązane ze spełnieniem wymogów środowiskowych promocja zrównoważonego rozwoju	Promocja lokalnej, regionalnej żywności	Brak odniesień
Transport	Promocja transportu publicznego i intermodalnego, rozbudowa dróg rowerowych, kolei elektrycznej. Tani roczny bilet klimatyczny 1-2-3 na transport w Austrii. Promocja e-mobilności, wycofanie pojazdów z silnikami diesla od 2030 r.	Investycje w kolej (200 mln euro na elektryfikację kolei), tani roczny bilet klimatyczny 1-2-3 na transport publiczny w Austrii, wycofanie pojazdów z silnikami diesla od 2030 r.	Investycje w transport publiczny (kolej), brak daty wycofania pojazdów z silnikami diesla, opodatkowanie ropy naftowej celem zwiększenia finansowania ekologicznych form mobilności	Rozbudowa transportu publicznego, ulgi i subwencje w zależności od wyboru pojazdu (system sprawiedliwy społecznie). Zachęty do przejścia na pojazdy bezemisyjne. Brak daty wycofania pojazdów z silnikami diesla	Sprzeciw wobec wycofania pojazdów z silnikami diesla. Bonus 3000 euro za zakup pojazdu niskoemisyjnego (tzw. premia środowiskowa) przy jednoczesnym złomowaniu samochodu mającego więcej niż 12 lat, inwestycje w transport publiczny
Zielone Podatki	Za podatkami powiązany z emisją CO ₂ , likwidacja dotacji szkodliwych dla środowiska do 2025 r., wstrzymanie przedsięwzięć szkodliwych dla klimatu	Brak poparcia dla zielonych podatków w Austrii	Za zielonymi podatkami (od emisji CO ₂) – podatek od silników diesla i benzyny. Brak jasnej deklaracji likwidacji dotacji i inwestycji szkodliwych dla środowiska	Brak poparcia dla zielonych podatków w Austrii. Brak również wyraźnej deklaracji powstrzymania inwestycji niekorzystnych dla klimatu (rozbudowa lotniska w Wiedniu)	Sprzeciw wobec zielonych podatków w Austrii

Źródło: Opracowanie własne

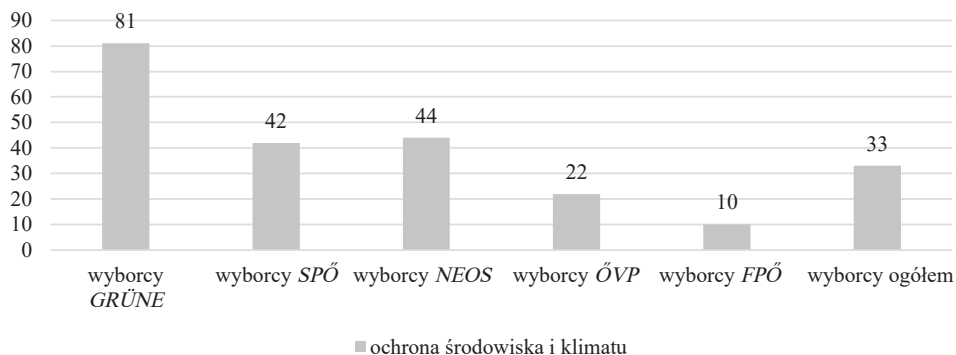
W programie wyborczym *FPÖ* z 2019 r. pojawił się postulat powstrzymania transportu zwierząt hodowanych przez Europę. Partia przekonuje, że dobrostan zwierząt jest jej bliski, a „ochrona zwierząt dawno przestała być domeną Zielonych” (*Ibidem* 2019: 10). Partia zaapelowała o reintrodukcję dzikich zwierząt do austriackich lasów.

Wolnościowcy wskazują na konieczność powiązania transportu ze środowiskiem naturalnym, popierają rozbudowę kolei i transportu publicznego na obszarach wiejskich oraz przechodzenie na samochody elektryczne (*Ibidem* 2019: 1). Partia proponuje ponadto wprowadzenie obniżki ceny winiet rocznych na autostrady przy jednoczesnym wzroście cen winiet krótkoterminowych (*Ibidem* 2019: 9). Równocześnie *FPÖ* krytykuje faworyzowanie rowerzystów i szykanowanie innych użytkowników dróg (podkreślając prawo do wyboru środków transportu), zdecydowanie odrzucając perspektywę szybkiego wycofania pojazdów z silnikami spalinowymi diesla (*Ibidem* 2019: 6). Wygórowane cele klimatyczne UE i rządu federalnego osłabiają, zdaniem *FPÖ*, atrakcyjność Austrii jako lokalizacji biznesowej, prowadząc do ucieczki przedsiębiorców i zamykania zakładów. Partia sprzeciwiła się ekologizacji krajowego systemu podatkowego. Oryginalnym postulatem *FPÖ* była propozycja utworzenia Krajowej Rady ds. Klimatu i Energii, która stanowiłaby organ doradczy dla rządu federalnego (*Ibidem* 2019: 9).

Według sondażu przeprowadzonego przez SORA/ISA, kampania wyborcza do Rady Narodowej w 2019 r. w ocenie elektoratu koncentrowała się w pierwszej kolejności na ochronie środowiska i klimatu (33%), korupcji w polityce (29%), zdrowiu i opiece zdrowotnej (25%) oraz miejscach i warunkach pracy (23%) (*Wahlanalyse Nationalratswahl* 2019: 10). Szczegółowa analiza dowodzi jednak, że wyborcy poszczególnych partii politycznych znacząco różnili się w ocenie wagi i znaczenia kwestii środowiskowych podczas kampanii. O ile dla 81% wyborców Zielonych ochrona środowiska i klimat były najczęściej poruszonym (a zatem najistotniejszym) tematem, o tyle dla elektoratu Wolnościowej Partii Austrii było to jedno z wielu zagadnień, zdecydowanie mniej istotne niż migracje (69%) czy bezpieczeństwo (64%) oraz miejsca pracy (31%). Dla wyborców *SPÖ* ochrona środowiska i klimatu pojawiła się na drugim miejscu (42%) zaraz po korupcji w polityce (43%), postrzeganej jako wiodący temat wyborczy. Wyborcy *NEOS* przypisali kwestiom środowiskowym i klimatycznym oraz edukacji pierwszoplanowe znaczenie w kampanii. Natomiast w odczuciu elektoratu chadecji rywalizacja międzypartyjna w wyborach do Rady Narodowej toczyła się wokół tematów zdrowia i opieki (28%), następnie gospodarki (26%), a dopiero w dalszej kolejności wokół ochrony środowiska i klimatu (22%).

Wykres 1

Znaczenie ochrony środowiska i klimatu w ocenie elektoratu (wybory do Rady Narodowej w 2019 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: *Wahlanalyse Nationalratswahl 2019*: 10

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza dowiodła, że z pięciu głównych ugrupowań w Austrii najbardziej ekologicznie mitygacyjne stanowisko reprezentuje partia Zielonych, która nadaje kwestiom środowiskowym największe znaczenie, a w swoich programach wyborczych szczegółowo przedstawia propozycje realizacji ambitnych celów klimatyczno-środowiskowych. Dla pozostałych partii, zarówno z lewej, jak i z prawej strony sceny politycznej Austrii, sfera ochrony środowiska i klimatu jest mniej istotna. Wprawdzie ugrupowania odnoszą się w manifestach wyborczych do kwestii środowiskowo-klimatycznych oraz transformacji energetycznej, ale jest to jeden z wielu tematów, który pojawia się w kampanii, pozbawiony jednak wiodącej roli.

Austriackie elity polityczne akceptują cele Porozumienia Paryskiego podpisanego w 2015 r. przez UE oraz deklarują, że Austria pozostanie wzorem do naśladowania dla innych państw w dziedzinie ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatycznym. Wszystkie ugrupowania sprzeciwiają się uznaniu energii jądrowej za zrównoważone, ekologiczne źródło energii. W Austrii istnieje ponadpartyjny konsensus co do dekarbonizacji i stopniowej rezygnacji z paliw kopalnianych na rzecz odnawialnych źródeł energii. Wszystkie partie popierają neutralność klimatyczną Europy oraz wzrost efektywności energetycznej, ale różnią się w wyznaczeniu terminu realizacji tych celów. Partie zgadzają się, że do 2030 r. prąd w austriackich gospodarstwach domowych będzie w 100% pochodził z OZE. Zgoda między ugrupowaniami dotyczy także działań na rzecz rozbudowy transportu publicznego, termomodernizacji bu-

dynków oraz promocji regionalnej, lokalnej, zdrowej i bezpiecznej żywności (*Klimawahl 2019, 2020*: 3).

Równocześnie partie wyraźnie pozycjonują się wokół działań podejmowanych przez UE w ramach polityki klimatycznej (pakiet *Fit for 55*) oznaczających radykalne zmiany w polityce transportowej, rolnictwie, budownictwie i przemyśle. Prawa strona sceny politycznej w Austrii (głównie *FPÖ*) kontestuje tempo i zakres zielonej transformacji oraz domaga się stopniowych zmian, nie uderzających w gospodarkę (*ÖVP*). Partia Zielonych, socjaldemokraci i liberałowie popierają większą odpowiedzialność UE za ochronę środowiska. Zieloni i *NEOS* poparli nawet ideę wprowadzenia zmian w austriackim systemie podatkowym (podatek od emisji CO²), którą jednak zdecydowanie odrzucili nie tylko wolnościowcy, ale i chadecy oraz socjaldemokraci.

W państwach, w których Zieloni odnoszą sukcesy wyborcze (jak np. Austria w 2019 r.), partie głównego nurtu zajmują bardziej ekologiczne stanowisko niż w państwach, w których ugrupowania zielonych znajdują się na marginesie życia politycznego (Carter 2013: 89-90). Partie lewicowe, jak i centrolewicowe, jako najbardziej zagrożone konkurencją ze strony Zielonych, przyjmują bardziej postępowe stanowisko w polityce środowiskowej niż partie prawicowe, które niejednokrotnie lekceważąco podchodzą do ekologii. Najczęściej jednak dostrzec można wyraźną dysproporcję między radykalnymi poglądami Zielonych a pozostałymi partiami głównego nurtu, nawet, jeśli te ostatnie umieściły kwestie środowiskowe i klimatyczne w swoich programach.

Wbrew nadziejom Neila Cartera, że partie głównego nurtu włączając tematykę środowiskową do manifestów wyborczych z czasem będą rywalizować między sobą o miano „najbardziej zielonej partii”, należy stwierdzić, że partia Zielonych jest jedynym ugrupowaniem w Austrii, które niezmiennie od lat kładzie nacisk w swoim programie na ochronę środowiska i łagodzenie zmian klimatu, co sprawia, że wiarygodność i profesjonalizm Zielonych w tym obszarze nie jest podważany przez żadne inne ugrupowanie. Z uwagi na fakt, że kwestie klimatyczno-środowiskowe są dla większości elektoratu coraz bardziej istotne, czego dowodzą badania opinii publicznej w Austrii, należy założyć, że zagadnienia te podczas kolejnych wyborów będą determinować rywalizację międzypartijną, stając się jednym z kluczowych uwarunkowań decyzji wyborczych.

Bibliografia

- 111 *Projekte für Österreich. SPÖ – Wahlprogramm 2013* (2013), https://www.mehr-demokratie.at/sites/default/files/PDF/spoe_wahlprogramm_2013.pdf (dostęp: 1.05.2024)
- Carter N. (2013), *Greening the Mainstream: party politics and the environment*, „Environmental Politics”, nr 1: 73–94.

- Das ist grün.* Wahlprogramm der Grünen Nationalratswahl 2017 (2017), <https://gruene.at/app/uploads/sites/1/2021/07/Wahlprogramm-lang-NRW2017.pdf> (dostęp: 10.03.2024)
- Das Programm der Liste Sebastian Kurz – die neue Volkspartei zur Nationalratswahl 2017 (2017). Der neue Weg.* <https://images.derstandard.at/2017/09/04/ProgrammN/eue-Gerechtigkeit.pdf> (dostęp: 10.03.2024)
- Das Programm der ÖVP zur Nationalratswahl 2013 (2013)*, https://issuu.com/oevp/docs/wahlprogramm_kurzfassung_a4_ansicht (dostęp: 10.03.2024)
- Fink S., Ch.Hubo, A.E.Töller (2022), *Parteiendifferenz in der Umweltpolitik: Einleitung zum Themenheft*, „Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft”, nr 15: 437–446. <https://manifestoproject.wzb.eu/information/documents/information> (dostęp: 10.03.2024)
- Komisja Europejska (2019), Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, *Europejski Zielony Ład*, COM (2019) 640 wersja ostateczna, Bruksela
- Komisja Europejska (2013), *Zielona księga ramy polityki w zakresie klimatu i energii do roku 2030*, COM (2013) 169 wersja ostateczna, Bruksela.
- Klimabewusstsein in Österreich auf dem Prüfstand*, https://www.bmk.gv.at/themen/klima_umwelt/klimaschutz/nat_klimapolitik/klimabewusstsein.html (dostęp: 10.03.2024)
- Klimawahl 2019. Wie ernst ist es den Parteien mit dem Klimaschutz wirklich. Der grosse Wahlprogramm check*, Global 2000 (2000) <https://www.global2000.at/publikationen/wahlprogramm-check> (dostęp: 1.05.2024)
- Liebe deine Nächsten. Für mich sind das unsere Österreicher*, Wahlprogramm der FPÖ (2013), <https://www.fbi-politikschule.at/blausoesterreich/wahlen/nationalratswahlen/2013/> (dostęp: 10.03.2024)
- Maj P. (2022), *Ilościowa i jakościowa analiza równości w programach zwycięskich ugrupowań w wyborach do Sejmu RP w 2019 roku*, „Polityka i Społeczeństwo”, 4 (20): 210-220.
- Menschlichkeit steigt. Mit diesem Programm zur Nationalratswahl 2019 (2019)* <https://www.spoe.at/wp-content/uploads/sites/739/2019/09/Wahlprogramm.pdf> (dostęp: 1.05.2024)
- Mit Sicherheit für Österreich: Fair. Sozial. Heimattreu*, Wahlprogramm der FPÖ (2019) https://www.fbi-politikschule.at/fileadmin/user_upload/www.fbi-politikschule.at/blausoesterreich/Wahlprogramme/Wahlprogramm_NRW_2019_Mit_Sicherheit_fuer_OEsterreich_nur_online.pdf (dostęp: 10.03.2024)
- Neumann S. (1988), *Modern Political Parties*, w: *Władza i polityka. Wybór tekstów ze współczesnej politologii zachodniej*, red. Ankiewicz M., Warszawa: In Plus.
- Österreicher verdienen Fairness, Freiheitliches Wahlprogramm zur Nationalratswahl 2017 (2017)* https://www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/Wahlprogramm_8_9_low.pdf (dostęp: 10.03.2024)
- Plan A für Österreich, Das Programm für Wohlstand, Sicherheit & gute Laune*, (2017) <https://www.spoe.at/wp-content/uploads/sites/739/2017/11/Plan-A-2017.pdf> (dostęp: 10.03.2024)
- Pläne für ein neues Österreich*, Wahlprogramm von NEOS 2013 (2013), https://www.mehr-demokratie.at/sites/default/files/PDF/neos_wahlprogramm_2013.pdf (dostęp: 10.03.2024)
- Pläne von A bis Z*. Wahlprogramm von NEOS. Stand Juli 2019 (2019) https://www.neos.eu/_Resources/Persistent/b216b67feb59d35e63e605897e63333c24faca41/Neos%20Best%20Of_Juli%202019_TB_4.Sept.pdf (dostęp: 10.03.2024)
- Saubere Umwelt. Saubere politik. Wahlprogramm der Grünen Nationalratswahl 2013 (2013)*, <https://gruene.at/app/uploads/sites/1/2021/07/Wahlprogramm-lang-2013.pdf>
- Sokół W., Żmigrodzki M (2003), *Współczesne partie i systemy partyjne Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej.
- Steiner J. (1993), *Demokracje europejskie*, Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie

- Swacha P. (2023), *Parlamentarne partie polityczne w Polsce wobec problemu zmiany klimatu w latach 2005–2019 (perspektywa sieci społecznych)*, „Studia Politologiczne” Vol. 69: 210-232.
- Umweltbedingungen, Umweltverhalten 2019 Ergebnisse des Mikrozensus* (2020), Bundesanstalt Statistik Österreich, Wien https://www.bmk.gv.at/themen/klima_umwelt/nachhaltigkeit/green_economy/mikrozensus_umwelt.html (dostęp: 10.03.2024)
- Unser Weg für Österreich. 100 Projekte*, https://www.dievolkspartei.at/download/100_projekte.pdf (dostęp: 10.03.2024)
- Volkens A (2002), *Manifesto Coding Instructions. Second Revised Edition*, https://www.researchgate.net/publication/45794581_Manifesto_Coding_Instructions (dostęp: 10.13.2024)
- Wahlanalyse Nationalratswahl 2019 (2019), SORA/ISA im Auftrag des ORF, <https://strategieanalysen.at/wp-content/uploads/2019/10/ISA-SORA-Wahlanalyse-NRW-2019.pdf> (dostęp: 10.03.2024)
- Wahlprogramm von NEOS 2017* (2017) https://ichtuwas.neos.eu/hubfs/common/Positionen/Wahlmanifest_NEOS.pdf?t=1504102317791 (dostęp: 10.03.2024)
- Wen würde unsere Zukunft wählen? Wahlprogramm Nationalratswahl 2019* (2019), Die Grünen, <https://gruene.at/app/uploads/sites/1/2021/07/Das-Gruene-Wahlprogramm-2019-barrierefrei.pdf> (dostęp: 10.03.2024)

Dr hab. Justyna Miecznikowska-Jerzak, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski (j.miecznikowska@uw.edu.pl)

Słowa kluczowe: Austria, partie polityczne, manifesty wyborcze, ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatycznym, transformacja energetyczna

Keywords: Austria, political parties, electoral manifestos, environmental protection, tackling climate change, energy transition

Abstract

The aim of the article is to identify the stances of the five main Austrian parliamentary parties on environmental protection, energy transition and climate change mitigation. It was considered interesting to investigate whether the topic of environmental protection was present on the Austrian political scene in the inter-party rivalry even prior to European Union enacting legally binding climate targets as a result of the implementation of the European Green Deal. The adopted research hypothesis is that environmental policy is a topic around which political groups in Austria are increasingly positioning themselves. The importance of environmental protection, climate change mitigation and energy transition has been demonstrated by the increasing amount of space allotted to these topics in Austrian parties' election manifestos over the years.

The National Council election manifestos of Austria's main political parties from the three legislative elections held between 2013 and 2019 are quantitatively analysed. The 2019 electoral programs are also qualitatively examined, but from before the adoption of the Union's commitment to achieve climate neutrality by 2050. In order to find similarities and differences between political parties, the electoral programs of Austrian parties were scrutinized for variations or consistency in content related to the green transition (in such areas as combating climate change, decarbonization, switching to renewable energy sources, and increasing energy efficiency).